

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Բնապահպանությունը որպես մարդկության գլխավոր հիմնախնդիր, կրթությունը և դաստիարակությունը դպրոցում

Առարկան՝ Կենսաբանություն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Անահիտ Խաչատրյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Եղվարդի թիվ 2 հիմն. դպրոց

Երևան 2023

Հարց. Կարևո՞ր է արդյոք բնապահպանական գիտելիքներով, երկրի պահպանությամբ մտահոգված նոր մտածելակերպով մարդու կայացման խնդիրը

Թեմայի նպատակը.

1. Ցույց տալ, թե ինչպիսի միջոցներով կարելի է խթանել աշակերտների մոտ հարգանքը բնության նկատմամբ:
2. Հիմնական դպրոցի աշակերտներին օժտել ընդհանուր էկոլոգիական գրագիտությամբ և դրա հիման վրա կառուցել բնապահպանական դաստիարակությունը, կուլտուրան, էկոբարոյականությունը:

Բովանդակություն

Ներածություն.....	4
Աշխատանքի ընթացքը.....	6
Եզրակակացություն	14
Գրականության ցանկ	17

Ներածություն

Այսօր մարդկության ամենամեծ տնտեսական սպառնալիքը բնությունն արժևորելու մեր անկարողությունն է: Վերջին տասնամյակներում ձևավորվել և բուռն զարգացում է ապրել գիտությունների մի ամբողջ համակարգ՝ Երկիր մոլորակի բնապահպանության և բնօգտագործման վերաբերյալ: «Մարդկության ինքնառջնչացման վտանգ», «բնապահպանական և բնօգտագործման հիմնախնդիր» հասկացությունները դարձել են համայն մարդկությանը հուզող հարցեր: Մարդը գոյատևում և ապահովում է իր հասարակական առաջընթացը՝ օգտվելով բնության բարիքներից: Մարդու վերաբերմունքը բնական միջավայրի նկատմամբ ի սկզբանե եղել է սպառողական, բայց այդ միջավայրի ինքնազարգացման և ինքնավերականգնման միջոցով «բուժվել են» մարդահարույց վնասները: Այժմ մարդու ակտիվ ներգործությունը բնական միջավայրի վրա այնպիսի ծավալներ է ընդունել, որ խախտվել է ինքնակարգավորման ու ինքնազարգացման ընթացքը (վերջին 30 տարվա ընթացքում բնությունից կորզվել և օգտագործվել է այնքան նյութական պաշար, որքան նախորդ 5000 տարվա ընթացքում): Մարդու գործունեության տևական և ակտիվ ներգործության հետևանքով տեղի են ունենում բնական միջավայրի աղքատացում և որակազրկում, բույսերի և կենդանիների բազմաթիվ տեսակներ հայտնվել են անհետացման եզրին: Մարդու միջամտությունը բնական գործընթացներին այնքան հեռու է գնացել, որ շրջակա միջավայրի հետ կապված փոփոխությունները կարող են անշրջելի լինել, և կործանարար հետևանքները հնարավոր չէ հաղթահարել միայն շրջակա միջավայրի պահպանության միջոցներով: Հասարակության կայուն զարգացումն ավելի ու ավելի է սահմանափակվում գլոբալ բնապահպանական խնդիրներով: Եվ այսօր տեղին են անգլիացի փիլիսոփա Ֆ. Բեկոնի (1561-1626) խոսքերը, որ անհրաժեշտ է հասկանալ երևույթների իրական պատճառները, և որ բնության և հասարակության միջև փոխգործակցության հիմնական սկզբունքի էությունն այն է, որ «մարդը չի կառավարում բնության վրա, եթե նա չի ենթարկվում»: Եկել է նոր մտածելակերպի ձևավորման ժամանակը, որը թույլ կտա անցնել գլոբալ խնդիրների լուծման համախմբված ջանքերին: Մարդկությունը պետք է պատրաստվի իրեն խաղաղ կյանքի համար՝ գիտակցելով, որ մարդկանց թիվը

կաճի, և բնական պաշարները կսպառվեն, և որ զարգացնելով արտադրությունն ու շինարարությունը, մարդն անխուսափելիորեն կխորացնի բնապահպանական խնդիրները: Եվ այստեղ մեծ է դպրոցի (ուսուցչի դերը): Հետազոտական աշխատանքի հիմնական նպատակն է ցույց տալ, թե ինչպիսի միջոցներով կարելի է խթանել աշակերտների մոտ հարգանքը բնության նկատմամբ: Շրջակա միջավայրի պահպանությանը իրենց գործուն մասնակցությունը պետք է ունենան՝ դպրոցը, ընտանիքը և ողջ հասարակությունը: Այս գործում մեծ է հատկապես դպրոցի դերը, քանի որ այստեղ է իրագործվում կազմակերպված, պլանավորված դաստիարակությունը: Այս նյութի ներկայացման նպատակն է հիմնական դպրոցի աշակերտներին օժտել ընդհանուր էկոլոգիական գրագիտությամբ և դրա հիման վրա կառուցել բնապահպանական դաստիարակությունը, կուլտուրան, էկոբարոյականությունը:

Աշխատանքի շարադրման ընթացքում հաշվի է առնվել հիմնական դպրոցում անցած բնապահպանական գիտելիքները և ապահովել նյութի ներկայացման տրամաբանական շարունակությունը: Ներկայացվել է նաև տարբեր առարկաների հետ միջառարկայական կապերը, ինչպես նաև աշակերտների կրթության և ուսուցման առանձնահատկությունները, տարիքային առանձնահատկությունները:

Աշխատանքի ընթացքը

Մարդկային հասարակության պատմության մեջ դարերի երկար շարանը ոչ միայն մարդկանց միջև հարաբերությունների տարեգրություն է, այլև մարդկանց և բնության հարաբերությունների տարեգրություն: Բնապահպանական խնդիրները այս կամ այն չափով միշտ ուղեկցել են քաղաքակրթության ձևավորմանը և զարգացմանը: Մարդիկ վաղուց գիտեն շրջակա միջավայրի նկատմամբ ուշադրության անհրաժեշտության մասին: Արդեն հին ժամանակներում նրանք տիրապետում էին գիտելիքների և հասկացության այն խնդիրների մասին, որոնք մենք այժմ անվանում ենք բնապահպանական: Այնուամենայնիվ, այն, ինչ տեղի է ունեցել անցյալում, չի կարող համեմատվել ժամանակակից դարաշրջանում հասարակության և բնության փոխազդեցության մեջ ծագած հակասությունների հետ: Շատ հազարամյակներ մարդիկ սպառում են բնական պաշարները՝ չգիտակցելով, որ բնության հնարավորությունները սահմանափակ են, շատ հազարամյակներ շարունակ մարդիկ ապրել են առանց կասկածելու, որ կգա մի օր, երբ դժվար կլինի շնչել, ջուր խմել, ինչ -որ բան աճեցնել երկրի վրա, քանի որ օդը աղտոտված է, ջուրը՝ թունավորված, հողը՝ աղտոտված: Քսաներորդ դարի վերջը, որը կոչվում է միջուկային, տիեզերական, տեղեկատվական դարաշրջան, էլեկտրոնիկայի դարաշրջան, իր ամենամեծ տեխնոլոգիական նվաճումների հետ մեկտեղ, երկրի ժողովրդին բերեց գլոբալ բնապահպանական ճգնաժամի սպառնալիք, որը կարող է ոչնչացնել ոչ միայն մարդկային քաղաքակրթությունը, այլև կյանքն ինքնին մոլորակի վրա: Էկոլոգիական ճգնաժամը մարդկության և բնության միջև հարաբերությունների լարված վիճակ է, որը բնութագրվում է մարդկային հասարակությունում արտադրական ուժերի զարգացման և արտադրական հարաբերությունների անհամապատասխանությամբ կենսոլորտի ռեսուրսա-էկոլոգիական հնարավորությունների միջև:

Հասարակության զարգացման ժամանակակից պայմաններում բացառիկ կարևորություն է ձեռք բերում «մարդ-բնություն-հասարակություն» բազմամակարդակ համակարգում կայուն հավասարակշռվածության պահպանման հիմնախնդիրը, որի լուծման իրական միջոց է էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության հայեցակարգը: Էկոլոգիա հասկացության հիմքում ընկած է բնությունը, նրա հավասարակշռության պահպանությունը, որը շատ վաղուց է սկսված, իսկ նոր ժամանակներում այն դարձել է կենտրոնական հարց, համամարդկային հիմնախնդիր, որով զբաղվում է ՄԱԿ-ը, ամբողջ

մարդկությունը: Բնության պահպանությանը մասնակցում են նաև դպրոցականները: Հարցն այսպես է դրված. եթե ուզում եք, որ մեր մոլորակը և ժողովուրդները գոյատևեն, ապա յուրաքանչյուր մարդ, յուրաքանչյուր դեռահաս, պատանի, երիտասարդ շրջակա միջավայրի պահպանությունը պիտի դարձնի իր սուրբ պարտականությունը: Մարդու աշխատանքային գործունեության հետևանքով շրջակա միջավայրը կարող է խաթարվել երկու դեպքում.

ա) երբ մարդը բնությունից կորզում և օգտագործում է ոչ այնքան, որքան կարելի է, և ոչ այնտեղ, որտեղ կարելի է,

բ) երբ մարդը բնությանն է վերադարձնում արտադրության այնքան թափոններ այնքան քանակով, որ բնությունը չի հասցնում <<մարսել>>, այսինքն՝ չի կարողանում ինքնամաքրվել:

Երկու դեպքում էլ տեղի է ունենում էկոլոգիական ճգնաժամ: Էկոլոգիական ճգնաժամը առաջանում է, երբ խախտվում է բնության օրենքներով գործող հավասարակշռությունը. բնությունից վերցնում ենք ավելին, քան կարելի է, և մարդու գործունեության հետևանքով մեծանում է արտադրական թափոնների ծավալը: Հարց է ծագում՝ ի՞նչը պահպանել և ինչի՞ց պահպանել, որպեսզի տեղի չունենա բնական աղետը: Աղտոտումից պահպանել հողերը, գետերը, աղբյուրները, լճերը, ծովերը, համաշխարհային օվկիանոսը, մթնոլորտը, կենսոլորտը: Այս հրատապ պահանջը պետք է հասցնել յուրաքանչյուր դպրոցականի, ուսանողի և յուրաքանչյուր մարդու գիտակցությանը: Չէ որ մարդու գոյությունը պայմանավորված է բնությամբ: Եթե դպրոցականը խորապես հասկանա, գիտակցի, որ իր հարազատների, մերձավորների, ամբողջ մարդկության կյանքը, բարօրությունը, նրանց այսօրը և վաղվա օրը կախված է բնությունից, նա կամովին կհամալրի բնությունը պահպանողների շարքերը: Շրջակա միջավայրի պահպանությանը իրենց գործուն մասնակցությունը պիտի ունենա ընտանիքը, դպրոցը, ողջ հասարակությունը: Այս գործում մեծ է հատկապես դպրոցի դերը, քանի որ այստեղ է իրագործվում կազմակերպված, պլանավորված դաստիարակությունը: Փաստացի, անառարկելի օրինակներով պիտի հասկացնել սովորողներին, թե ինչու պահպանեն բնությունը: Այսպես, ուսուցիչ-դաստիարակը իր աշակերտներին պարզաբանում է, որ մարդն առանց թթվածնի կարող է ապրել 2 րոպե, առանց ջրի՝ 3 օր: Պատմում է, որ արդյունաբերության արտանետումների հետևանքով վերջին տարիներին մթնոլորտի ջերմությունը բարձրացել է 0,5 աստիճանով, որի հետևանքները

կարող են ողբերգական լինել: Եթե մթնոլորտի ջեմությունը շարունակի բարձրանալ, Անտարկտիդայի հզոր սառցադաշտերը կհալվեն և Համաշխարհային օվկիանոսի մակարդակը կբարձրանա՝ 66 մ-ով ու մերձափնյա շատ տարածքներ կանցնեն ջրի տակ: Ավելին, օզոնի շերտը կարող է ձեղքվել և արեգակի վնասակար, սպանիչ ճառագայթները կթափանցեն երկրի կենսոլորտը և աղետի պատճառ կդառնան: Մեր օրերում մթնոլորտը աղտոտում են ատոմային էլեկտրակայանների վթարները, ցինկի, կապարի, սնդիկի, մկնդեղի արդյունաբերությունը և այլն: Աշխարհում տարեկան օգտագործվում է 500-600 մլն տ պարարտանյութեր, որոնց մասնիկները ջրի մեջ լուծվելով, առվակներով տարվում են գետերը, ծովերը, զգալի վնասներ պատճառում բուսական, կենդանական աշխարհին, թունավորում գետերում, ծովերում, լճերում բնակվող կենդանիներին: Սովորողների, ընդհանրապես մարդու էկոլոգիական կուլտուրան նրա՝ բնության նկատմամբ հոգատար վերաբերմունքի պատասխանատվությունն է: Այն իրականություն դարձնելու համար դպրոցից, ընտանիքից, ողջ հասարակությունից պահանջվում է սովորողների հետ տանել ամենօրյա նպատակաուղղված աշխատանք: Առաջին հերթին նրանց գինել համապատասխան գիտելիքներով: Օրինակ՝ գիտելիքներ՝ բնության և հասարակության կապի, գիտելիքներ՝ բնության գոյության անյրաժեշտության, գիտելիքներ՝ էկոլոգիական արժեքների, գիտելիքներ՝ բնական աղետների և այլնի մասին:

Հնարավոր է արդյոք նման գիտելիքներ տալ դպրոցականներին և ովքե՞ր պետք է տան: Այո, հնարավոր է: Այդ աշխատանքը կարող են կատարել կենսաբանության, աշխարհագրության, քիմիայի, ֆիզիկայի ուսուցիչները: Մի շարք գիտնականներ մշակել են դպրոցականների էկոլոգիական կրթության սկզբունքները և էկոլոգիական կուլտուրան: Այդ սկզբունքների թվին են դասվում ուսուցման գործընթացում միջառարկայական կապերի արդյունավետորեն օգտագործումը, էկոլոգիական նյութերի, էկոլոգիական հիմնախնդիրների և բնության պահպանության նպատակով միջոցների կիրառումը: Բնության պահպանության համար դպրոցականներն ամենուրեք պետք է պահպանեն առողջապահական մաքրությունը՝ չաղտոտեն գետերը, աղբյուրները, հողերը, մթնոլորտը, չկորեն ծառերը, անտառներում կրակ չվառեն և այլն: Կարևոր է բնապահպանական գիտելիքներով, երկրի պահպանությամբ մտահոգված նոր մտածելակերպով

մարդու կայացման խնդիրը: Երկիրը պահպանելու խնդիրը պետք է լինի ապրելակերպ, մտածելակերպ:

Գլոբալ բնապահպանական խնդիրներ

Գիտական և տեխնոլոգիական առաջընթացը մարդկության առջև դրեց մի շարք նոր, շատ բարդ խնդիրներ, որոնց նախկինում ընդհանրապես չէր բախվել, կամ խնդիրները այնքան էլ մասշտաբային չէին: Նրանց մեջ հատուկ տեղ է գրավում մարդու և շրջակա միջավայրի հարաբերությունները: 20-րդ դարում բնությունը ծանրաբեռնված է բնակչության 4 անգամ ավելացմամբ և համաշխարհային արտադրության 18 անգամ աճով: Գիտնականները պնդում են, որ մոտավորապես 1960-70 -ական թվականներից մարդկանց ազդեցության տակ շրջակա միջավայրի փոփոխությունները դարձել են մտահոգիչ ամբողջ աշխարհում, այսինքն՝ ազդելով աշխարհի բոլոր երկրների վրա առանց բացառության, ուստի դրանք սկսեցին կոչվել համաշխարհային. Դրանցից առավել համապատասխան են.

- ✓ Երկրի կլիմայի փոփոխություն;
- ✓ օդի աղտոտվածություն;
- ✓ օզոնի շերտի ոչնչացում;
- ✓ քաղցրահամ ջրի պաշարների սպառումը և Համաշխարհային օվկիանոսի ջրերի աղտոտումը.
- ✓ հողի աղտոտում, հողի ծածկույթի ոչնչացում;
- ✓ կենսաբանական բազմազանության նվազում և այլն:

Շրջակա միջավայրի պահպանության հիմնական խնդիրներն են շրջակա միջավայրի բնական վիճակի պահպանումը, վերականգնումը, վնասագերծումը, բնական պաշարների խելամիտ օգտագործումը, շրջակա միջավայրի վրա ֆիզիկաքիմիական, կենսաբանական և այլ վնասակար ազդեցությունների նվազեցումն ու կանխումը: Շրջակա միջավայրի պահպանության պետական քաղաքականությունն ու ռազմավարությունը մշակում է բնապահպանության նախարարությունը: Գործում են նաև Շրջակա միջավայրի պահպանության ազգային և միջազգային, պետական և ոչ պետական կազմակերպություններ: Շրջակա միջավայրի պահպանության

կարևոր հիմնախնդիրներից են Սևանա լճի պահպանությունն ու պաշարների արդյունավետ օգտագործումը:

Շրջակա միջավայրի պահպանության հռչակագրեր

1982 թվականին ՄԱԿ-ի գլխավոր ասամբլեան «Բնության պահպանության միջազգային միություն» (IUCN) և «Շրջակա միջավայրի ծրագիր» (ONEP) բնապահպանական միջազգային կազմակերպությունների մշակած առաջարկությունների հիման վրա ընդունել է շրջակա միջավայրի պահպանության համաշխարհային հռչակագիր: Շրջակա միջավայրի պահպանության համաշխարհային ռազմավարությանն էր նվիրված 1992 թվականին Ռիո դե Ժանեյրոյում կայացած միջազգային գիտաժողովը, որն ընդունել է «Օրակարգ 21-րդ դարի համար» ծրագիրը, որում սահմանվել են հաջորդ հարյուրամյակում մարդկության բնապահպանական քաղաքականությունը և Նոր համաշխարհային ռազմավարության գլխավոր սկզբունքային դրույթները (մոլորակը և նրա հարստությունները պարտավոր են պահպանել աշխարհի բոլոր պետությունները, բնակչության բոլոր խավերը և անհատ անձինք): Գիտաժողովն ընդունել է նաև «Շրջակա միջավայրի պահպանության մասին» հռչակագիր, որը հայտնի է «Ռիոյի հռչակագիր» անվամբ: Հայաստանի Հանրապետությունը շրջակա միջավայրի պահպանության վերաբերյալ վավերացրել է նաև մի շարք համաձայնագրեր և ստանձնել միջազգային պարտավորություններ:

ԲՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ , ՈՒՂԻՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Բնության պահպանության դաստիարակության նպատակը անձի՝ հասարակության և բնության օրենքներին համաձայն էկոլոգիական մշակույթի և էկոբարոյական վարքագծի ձևավորումն է: Էկոլոգիական դաստիարակության հիմքում ընկած են էկոլոգիական հասկացությունների , գիտելիքների, արժեքների, պրակտիկ փորձի յուրացումը: Էկոլոգիական հավասարակշռության համար անհրաժեշտ է, որ մարդն ապրի բնության հետ ներդաշնակության մեջ: Անհրաժեշտ է, որ մարդը խելամիտ օգտագործի և պահպանի բնության

հարստությունները, իմանա բնության օրինաչափությունները, դրա իրական արժեքն ու գիտակցի մարդու և բնության փոխազդեցության առանձնահատկությունները: Մարդը չի կարող ապրել բնությունից մեկուսացված:

Յուրաքանչյուր ոք պետք է կարևորի բնության ռեսուրսների օգտագործման խելամտությունը, ինչպես նաև պաշտպանի բնությունը: Մարդկությունը պետք է սովորի ապրել ըստ միջոցների, օգտվել բնական ռեսուրսներից, չվերացնելով դրանք, ֆինանսավորի այնպիսի ծրագրեր, որոնք ուղղված են մարդու գործունեության արդյունքում ստեղծված աղետային իրավիճակի կանխարգելմանը: Երկրի վրա ամեն բան շատ արագ փոխվում է, ոչնչանում կամ անհետանում են որոշ օրգանիզմներ, առաջանում նորերը, նվազում են մարդկության գոյատևման համար անհրաժեշտ ռեսուրսները: Եթե մարդկությունը չգիտակցի այս ամենը և չդադարի ապրել այսօրվա օրով, չխնայի այդ ռեսուրսները հաջորդ սերունդների համար, ապա կյանքը մեր մոլորակի վրա աստիճանաբար կանհետանա ի շնորհիվ կլիմայական փոփոխությունների և ռեսուրսների պահպանմանը: Ավելի հեշտ է կանխարգելել աղտոտվածությունը, քան վերացնել դրա հետևանքը: Այդ իսկ պատճառով հարկավոր է մեկ մարդու նման, փոքրից մինչև մեծ ոտքի կանգնել և մաքրել մեր բնությունը, փրկել և պահպանել բնությունը աշխարհում ամենամեծ գազանից՝ մարդուց:

Պետք է գիտակցել, որ մարդն իր շարունակական գոյության համար կախված է այն միջավայրի բարվոք վիճակից, որտեղ ինքը ծագել ու զարգացել է, որ այսօր այդ միջավայրի կենսաքիմիական փոփոխությունները կարող են մահացու լինել նրա համար:

Չի կարելի սահմանափակվել միայն դպրոցի կողմից էկոլոգիական դաստիարակությամբ: Որպեսզի նոր ձևավորվող անհատը իր ուսերին վերցնի բնության պահպանման և բարելավման հարցերն ու խնդիրները, պետք է գիտակցել, որ էկոլոգիական դաստիարակությունը չպետք է սկսվի և սահմանափակվի դպրոցով: Այն շարունակական պրոցես է և պետք է ուղեկցի մարդուն իր կյանքի տարբեր փուլերում, որպես Հայաստանի Հանրապետության միասնական կրթության համակարգի բաղադրիչ, որը ներառում է հետևյալ մակարդակները.

1. Նախադպրոցական էկոլոգիական կրթություն և դաստիարակություն

2. Միջնակարգ էկոլոգիական կրթություն

3. Միջին մասնագիտական էկոլոգիական կրթություն

4. Բարձրագույն մասնագիտական էկոլոգիական կրթություն

5. Հետբուհական էկոլոգիական կրթություն

6. Հասարակության լայն խավերի էկոլոգիական կրթություն և դաստիարակություն

Սովորելով վերը նշվածները, ակնկալվում է աշակերտները կկարողանան՝

- Նկարագրել մարդու և բնության փոխհարաբերությունը

- Համեմատել սոցիալական կենսակերպը բնական համակեցության հետ

- Վերլուծել արդյունավետ բնօգտագործման, մարդածին գործոնների ազդեցությունը կենսաբազմազանության և շրջակա միջավայրի վրա

- Ընդհանրացնել խնդիրները և առաջարկել լուծումներ:

Էկոլոգիական կրթությունն ու դաստիարակությունը մանկավարժական գործընթաց է, որի նպատակն է մարդուն զինել բնական միջավայրի և բնական ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման անհրաժեշտ գիտելիքներով: Էկոլոգիայի ուսումնակրթական ծրագրում ընդգրկվում են այնպիսի հարցեր, ինչպես օրինակ հասարակության ու բնության միասնականության ըմբռնումը, շրջակա միջավայրի բնօգտագործման ու բնության պահպանության խնդիրները: Հենց այս խնդիրներին անհրաժեշտ է անդրադառնալ բնագիտության դասընթացի « Օրգանիզմների բնակեցման վայրերը», «Կենդանի օրգանիզմների փոխադարձ կապը, սննդային

շղթաներ», « Բնական համակեցություններ և դրանց պահպանումը» թեմաների ուսումնասիրության ժամանակ:

Ներկայացնում են Բնական համակեցություններ և դրանց պահպանումը» դասի պլանը (6-րդ դաս.):

Դասի պլան

Դաս 8.2. Բնական համակեցություններ, դրանց պահպանումը

Նպատակը.

1) նկարագրել բնական համակեցությունը (կենսացենոզ)

2) դասակարգել և բացատրել համակեցություններում կենդանի օրգանիզմների 3 խմբերը

3) մեկնաբանել այդ խմբերի միջև եղած կապը

4) գիտակցել բնական համակեցությունների և դրանց կայունության նշանակությունը և ձեռնարկել պահպանման միջոցներ
Վերջնարդյունքները.

1. Իմանալ՝

ա) ի՞նչ է բնական համակեցություն

բ) ինչե՞րն են արտադրողները, սպառողները, քայքայողները

գ) ի՞նչ է սննդային կապ

2. Կարողանալ՝ արժևորել բնական համակեցությունների և դրանց կայունության դերը բնության մեջ և մարդու կյանքում

Դասի ընթացքը

Խթանում (10 րոպե) . Անդրադարձ նախորդ դասին՝ «Կենդանի օրգանիզմների փոխադարձ կապը, սննդային շղթաներ»:

Հարցերի միջոցով պարզաբանել սովորողների նախնական գիտելիքները բնական համակեցությունների մասին: Տեսասահիկի ցուցադրում (անտառ):
Դասարանը բաժանել չորս խմբերի, յուրաքանչյուր խմբին տալ առաջադրանք.

1-ին խումբ՝ Ի՞նչ է կենդանի օրգանիզմների բնական համակեցությունը, ինչպե՞ս է անվանվում:

2-րդ խումբ՝ Բնական համակեցություններում կենդանի օրգանիզմների ի՞նչ տարբեր խմբեր կան: Ներկայացրե՞ք համակեցություններում արտադրողների, սպառողների և քայքայողների օրինակներ:

3-րդ խումբ՝ Ի՞նչ համակեցություն է ստեղծում մարդը:

4-րդ խումբ՝ Ինչու՞ է անհրաժեշտ պահպանել բնական համակեցությունները:

Իմաստի ընկալում (20 րոպե) .

Յուրաքանչյուր խումբը սովորում է իրեն հանձնարարված հատվածները, անհրաժեշտության դեպքում ուսուցիչը ուղղորդում է:

Կշռադատում (15 րոպե)

Յուրաքանչյուր խումբ ներկայացնում է համապատասխան հատվածը: Նոր նյութը ամրապնդվում է հետևյալ հարցերի միջոցով.

1. Բացատրել ի՞նչ է բնական համակեցությունը:

2. Բնական համակեցություններում կենդանի օրգանիզմների ի՞նչ տարբեր խմբեր կան: Բերել օրինակներ:

3. Ի՞նչ համակեցություն է ստեղծում մարդը:

4. Ինչու՞ է անհրաժեշտ պահպանել բնական համակեցությունները:

Վերլուծական անդրադարձ:

Աշակերտների գնահատում:

Տնային հանձնարարություն. Ղաս 8.3: Գրել շարադրություն «Բնությունը հրաշք է, կյանքը՝ շարունակելի» թեմայով:

Խաչվող հասկացություններ.

1. Կառուցվածք և գործառույթ
2. Օրինաչափություն
3. Պատճառ և հետևանք
4. Կայունություն և փոփոխություն

Միջառարկայական կապ. Հայոց լեզու, կենսաբանություն, ՏՀՏ:

Եզրակացություն

«Բնությունը դա մի մի գիրք է, որը պետք է կարողանալ կարդալ և ճիշտ հասկանալ: Նրան սխալ հասկանալը մեծ վնաս է բերում»

Այսպիսով, աշխատանքում ներկայացված է դաստիարակության համակարգը, դաստիարակության նպատակը, խնդիրները, գլոբալ պահպանական խնդիրները: Դաստիարակությունը ավագ սերունդների կողմից աճող սերունդներին հասարակական-պատմական փորձի փոխանցման գործընթացն է՝ նրանց կյանքի և աշխատանքի նախապատրաստելու նպատակով, որն անհրաժեշտ է հասարակության հետագա զարգացումն ապահովելու համար: Դաստիարակության նպատակը համակողմանի և ներդաշնակ զարգացած անձն է, ով տիրապետում է գիտական գիտելիքների հիմունքներին, ունի գիտական աշխարհայացք, կայուն արժեքահամակարգ, մտավոր, բարոյական, գեղագիտական, ֆիզիկական, աշխատանքային, քաղաքացիական, իրավական, տնտեսագիտական, հայրենասիրական, էկոլոգիական, սեռական դաստիարակվածություն, որոնք անձի մեջ դրսևորվում են միմյանց փոխկապված ամբողջության մեջ և ապահովում են հասարակության մեջ նրա կենսագործունեությունը: Շրջակա միջավայրի պահպանությանը իրենց գործուն մասնակցությունը պիտի ունենա ընտանիքը, դպրոցը, ողջ հասարակությունը: Այս գործում մեծ է հատկապես դպրոցի դերը, քանի որ այստեղ է իրագործվում կազմակերպված, պլանավորված դաստիարակությունը:

Բնության պահպանության դաստիարակության գործընթացի հիմքում ընկած են սովորողների հոգեկան որակները, բնության նկատմամբ հետաքրքրությունը, արժեքային դիրքորոշումներն ու հարաբերությունները:

Բնության պահպանության շահերը, մարդկության շահերը պահանջում են, որպեսզի մարդը գիտական մոտեցում, ամենօրյա անդուլ հոգատարություն հանդես բերի բնության նկատմամբ, կշռադատի իր ամեն մի քայլը, որպեսզի ոչ այսօրվա, ոչ էլ ապագա սերունդները չզրկվեն բնության հրաշալիքներից, լիովին վայելեն նրա բարիքները:

Բնությունը պահպանել, նշանակում է պահպանել մարդու գոյությունը, մեր մոլորակի վրա ստեղծել առողջության համար բարենպաստ պայմաններ, երաշխավորել մեր ու եկող սերունդների ներկան ու ապագան:

Բնության պահպանման համար ստեղծված օրենքները մեր հասարակությունը
չպետք է անտեսի, այլ պետք է ի նկատի ունենա իր ողջ կյանքի ընթացքում:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Կենսաբանություն 9-րդ դասարան /Է.Ս.Գևորգյան, Ֆ.Դ. Դանիելյան , Ա.Հ. Եսայան/ Երևան 2009.
- 2 .«Շրջակա միջավայր և բնապահպանություն»- 2010թ. Մելանյա Դավթյան
3. «Բնօգտագործում և բնապահպանություն»- 1999թ. Ա. Գասպարյան, Ռ . Մկրտչյան, Լ.Վալեսյան Գրիգորյան Կ. Վ. և ուրիշներ, Էկոլոգիայի և բնության պահպանության հիմունքներ, Ե., 2010,
4. Մելքունյան Լ.Ս., Գալստյան Մ.Հ., Բնապահպանության հիմունքներ, Ե., 2010թ.,

Համացանց`

1. <https://hy.wikipedia.org/>
2. <https://vbgi.ru/>
3. <https://old-lib.amedu.am/>